bott i torpet, vid hvilket stenen är, och som för omkring 20 år sedan afled, berättas hafva kort före sin död utlåtit sig: den der stenen ute på gården ska ni noga akta, ty det är af förfädren sagdt att han är mycket märkvärdig.»

Den egendomliga lilla stenen står fortfarande på Lundtorpets gårdsplan. Grå gnejsgranit. Ytan flagrar. Höjd 1,10 m, ristningsytornas bredd är 22–23 cm. Ristningslinjerna äro breda, klumpigt ristade. Inskriften består av bokstäver och runliknade tecken. Upptill prydas båda ristningsytorna av en krona. Sannolikt är stenen en klumpig efterbildning av »krönta stenar». Troligen har ristningen huggits på 1700-talet (av en soldat?).

4. Vändle, Norrgården, Dingtuna sn.

Pl. 5.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1898 (ATA); A. Ruprecht, Die ausgehende Wikingerzeit im Lichte der Runeninschriften (1958), s. 105 not 57.

Äldre avbildning: Brate, foto 1898 (ATA).

Runstensfragmentet står upprest mot en tall, 50 m SÖ om mangårdsbyggnaden i den norra gården i Vändle (3[1], 5[1]).

Vs 4 påträffades omkring år 1895. Den första uppgiften om stenen lämnas av E. Brate år 1898. Han skriver: »Runstenen, som blott utgör en del af en sådan, hittades vid afplanandet efter rifningen af en mycket gammal byggnad, som stod nedanför Vendle Norrgård, nedanför höjden, på hvilken denna ligger, mellan dess ladugård och landsvägen; stenen hade legat i grundvalen till denna byggnad.» Vid Brates besök på platsen stod stenen »upprest mot en annan sten i en backe nära gårdens smedja, norr om landsvägen väster om gården.»

Det bevarade stycket utgör sannolikt stenens övre del. Ursprungligen har stenen tydligen varit ganska stor.

Rödgrå granit. Mått: 84 × 67 × 35 cm. Ristningsytan är knottrig på grund av vittring, men inskriften är i stort sett tydlig.

Inskrift:

... - þan × isun × isrn × bʀkianu × kuþil × ...
5 10 15 20

... goðan, sun sinn. Biðia nu Guð hialpa ... (?)

»..., sin son. De bedja nu Gud hjälpa ... (?)»

Till läsningen: Av runan 1 återstår endast ett kort stycke av huvudstavens nedersta del; inga spår av bistavar ha bevarats. I 2 **þ** bildar bistaven skarp vinkel; samma form har inskriftens andra **þ**-runa (22). 15 **k** är ej stunget, ej heller 20 **k**. I 24 **l** äro övre delarna av huvudstaven och bistaven skadade; runan är dock fullt säker. — A. Ruprecht, som undersökte inskriften år 1955, har icke observerat den skadade runan 1. Runan 15 uppfattar han snarast som **þ**; den betecknas som »unsicher» och beskrivs på följande sätt: »die Rille, die wie ein **k**-Beistab aussieht, scheint aber natürlich und die etwas verwitterte Rundung des hier angenommenen **þ**-Beistabes geritzt zu sein; andernfalls ergäben die Runen keinen Sinn».

Vs 4 gör på flera sätt ett egendomligt intryck. Icke endast runformerna och ortografien utan också huggningstekniken och ornamentiken avvika från det normala. Det kan därför icke råda någon tvekan om att ristaren har varit ovan att rista runstenar.

Runföljden 5–12 **isun** × **isʀn** kan icke tolkas på annat sätt än som *sun sinn* (ack.). Beteckningen av *s* med **is** förekommer i flera uppländska inskrifter från 1000-talet (U 41, 42, 144, 151, 152, 227, 272, 763, 764, 786, 803), i en sörmländsk (Sö 82) och på ännu en västmanländsk, nämligen Vs 15, där ordet *stæin* är ristat **istaen**. På Sö 82, som är påträffad i Tumbo kyrka och alltså befinner sig invid Västmanlands sydgräns, blott omkring 1½ mil S om Vändle, finner man alldeles samma skrivning av pronomenet *sinn* som på Vs 4: **isʀn**.

Anmärkningsvärt är också, att fyra av de uppländska runstenarna med den egendomliga beteckningen **is** för *s* äro belägna i västra Uppland: U 763, 764, 786 och 803. — I **isRn** har runan **R** troligen ljudvärdet *e*; pronomenet *sinn* ristas nämligen ofta **sen**.

Inskriftens början och slut äro förlorade. Före det bevarade partiet böra ha stått namnen på dem som ha rest stenen, alltså föräldrarnas; dessutom har där funnits den döde sonens namn och slutligen ett berömmande epitet till den döde. Runföljden 1–4 **-þan** torde kunna suppleras **koþan**, *goðan* (ack.). I så fall vågar man kanske räkna med att adjektivet har föregåtts av substantivet *dræng* (ack.); jfr *drængia goða* på Vs 3. Det bör emellertid framhållas, att de appositionella bestämningarna till den dödes namn här komma i annan följd än den vanliga. Man skulle ha väntat formuleringen *N. N., sun sinn, dræng goðan*, icke *dræng goðan, sun sinn*. Se vidare E. Wessén, *Svensk språkhistoria* 3 (1956), s. 100 f.

Tolkningssvårigheter erbjuder runföljden 13–24 **bRkianu × kuþil ×**, bl. a. beroende på att inskriftens omedelbara fortsättning har gått förlorad. Liksom i **isRn** är **R**-runan här tydligen tecken för vokalljud, men en runföljd **bikianu**, **bekianu** eller **bykianu** ger ingen begriplig mening. Man tvingas att räkna med felristning, vilket med hänsyn till att ristaren tydligen är oövad är försvarligt. Det är sålunda möjligt, att han har råkat rista **k** i st. f. **þ** i runföljden **bRkianu**. Resultatet av detta försök att ge den egendomliga runföljden en begriplig innebörd skulle då bli **biþia nu**, 'bedja nu'. Om ristaren verkligen har åsyftat dessa två ord kan fortsättningen, **kuþil ×**, knappast innehålla något annat än *Guð hialpa* (*salu hans* e. d.). På Vs 3 finns en formulering, som förtjänar att nämnas i detta sammanhang: **baþu : kuþ : ealba : salu : þera**. Verbet *hialpa* ristas i pres. konj. flera gånger **ilbi**; se U 160, 341, 696. — A. Ruprecht har kommit till i stort sett samma resultat rörande detta parti av inskriften. Han skriver (a. a.): »Die letzten Runen müssen der Anfang von 'Gott helfe …!' … sein. Das davor Stehende bedeutet höchstwahrscheinlich *biðia nū* 'bittet nun' … Bei der hier dargebotenen Deutung ist der Infinitiv von *biðia* als Imperativ interpretiert worden — eine Anwendungsweise, die nach A. Noreen, Altschwed. Grammatik, § 566 Anm., möglich ist.»

Det bör framhållas, att Vs 4 är en egenartad, av allt att döma jämförelsevis ung runinskrift (1100-talet?).

Vs 4 visar överensstämmelser med den ovan nämnda, likaledes fragmentariska Tumbostenen (Sö 82). Det är möjligt, att de båda stenarna ha ristats av samme man, även om ristningen på Tumbostenen förefaller att vara av något högre kvalitet.

5. Vändle, Sörgården (Gästgivargården), Dingtuna sn.

Pl. 4–5.

Litteratur: L 1021. Ransakningarna 1667–82 (tryckt i VFÅ 17, 1928, s. 10, s. 22 och i Rannsakningar efter antikviteter, bd 1, h. 1, 1960, s. 112, 132); J. Hadorph, Brev den $^{21}/_{4}$ 1685 till landshövding B. Gyldenhoff (Antikvitetskoll. Handl. X, ATA); J. Peringskiöld, Monumenta 1; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 365, 417; O. Grau, Beskrifning Öfwer Wästmanland (1754), s. 343 (nytrycken 1904, s. 263 och 207); N. R. Brocman, Anteckning i Bautil (R 556a, s. 297); E. Tuneld, Geografi öfver Konungariket Sverige, 8. uppl. (1828), s. 193; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 109; R. Dybeck, Forskningsberättelse för 1850, 1851 och 1852 (ATA), s. 55, Antiqvarisk berättelse för år 1859, s. 12, 1862, s. 19, 1864, s. 22, 1868 (ATA), s. 24, Runa (fol.) 2 (1874), s. 23, 39; H. Hofberg, Westmanlands Fornlemningar och Minnesmärken 1870, s. 39 (ATA; tryckt i VFÅ 1, 1874, s. 36); E. Brate, Anteckningar 1898 (ATA); B. Engström, Den västmanländska kungsvägen (i: Svenska Vägförvaltningens Tidskrift 1930), s. 100; H. Schück, Minne av Johan Hadorph (i: SAH 43, 1933), s. 296, Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien 2 (1933), s. 420; S. B. F. Jansson, Runinskrifter (i: En bok om Mälarlandskapen, 1953), s. 95; O. Björnänger, Kolsvabygdens historia (i: Kolsvabygd 1955), s. 63; A. Ruprecht, Die ausgehende Wikingerzett im Lichte der Runeninschriften (1958), s. 53, s. 162.

Äldre avbildningar: Celsius, bläckteckning i F m 60: 2, s. 417; Brate, foto 1898 (ATA).

Runstenen står rest på Vändle Sörgårdens gårdsplan, 20 m SSÖ om mangårdsbyggnaden.

De äldsta kända uppgifterna om Vs 5 finnas i *Ransakningarna*; »Jfron Dingtuna Försambling» meddelas bl. a.: »Wthi Vendele by hoos Erick Oloffzon, och en Steen medh Runska Bookstäfver, brukas på hans gård,